

PAPER DETAILS

TITLE: Yakup Kadri Karaosmanoglu'nun "Yaban" Adli Romaninda Geçen Edatların Görev ve Anlam zellikleri Aisinden Incelenmesi

AUTHORS: Berivan zhan, Kerim Tuzcu

PAGES: 240-251

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4361135>

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (KMÜ EFAD)

Karamanoğlu Mehmetbey University Journal of Literature Faculty

E-ISSN: 2667 – 4424

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/efad>

Tür (Type): İnceleme Makalesi
Kabul Tarihi (Acceptance Date): 27/12/2024

Gönderim Tarihi (Submission Date): 13/11/2024
Yayınlanma Tarihi (Publication Date): 30/12/2024

Atıf Künyesi (Citation): Özhan, B. & Tuzcu, K. (2024). Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Yaban" Adlı Romanında Geçen Edatların Görev ve Anlam Özellikleri Açısından İncelenmesi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 7 (2), 240-251.

DOI: <https://doi.org/10.47948/efad.1584065>

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf Gayri Ticari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC-ND 4.0) olarak lisanslıdır.
Dergide yayımlanan makalelerin bilimsel ve hukuki sorumluluğu tamamen yazar(lar)ına aittir.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their published work and their work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0).
The scientific and legal responsibility of the articles published in the journal belongs entirely to the author(s).

YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU'NUN "YABAN" ADLI ROMANINDA GEÇEN EDATLARIN GÖREV VE ANLAM ÖZELLİKLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Berivan ÖZHAN*

Kerim TUZCU**

Öz

Türkçenin söz varlığı içinde önemli bir konuma sahip olan edatlar, münferit kullanımlarında anlamsal bir değer taşımayan ancak sözdizimsel bağlamda diğer dil unsurlarıyla etkileşime girerek bağlamda anlam kazanan görevli dilbilgisel birimler olarak tanımlanmaktadır. Bu dilbilgisel ulamın, cümle içerisindeki diğer kelime ve kelime öbekleriyle kurduğu dizimsel ve dizisel ilişkiler, cümlenin anlam katmanlarını zenginleştirmekte ve söylem seviyesinde çeşitli işlevler üstlenmektedir. Modern Türk edebiyatının kurucu isimlerinden Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun eserlerinde, bilhassa "Yaban" romanında, edatların kullanım biçimleri ve sıklıkları dikkat çekici niteliktedir. Bu çalışmada söz konusu eserlerdeki edat kullanımları, Zeynep Korkmaz'ın geliştirdiği on bölümlü tipolojik sınıflandırma çerçevesinde incelenmiştir. Korkmaz'ın bu sınıflandırması, Türk dil bilgisi araştırmalarına metodolojik açıdan önemli katkılar sağlamıştır. Bu araştırma, metodolojik olarak nitel araştırma paradigması içinde yer almakta olup veri toplama yöntemi olarak belge incelemesi tekniği uygulanmıştır. Yapılan tahliller neticesinde, "Yaban" romanında "gibi", "kadar", "ile" ve "ki" edatlarının yüksek sıklıkta kullanıldığı saptanmıştır. Bu edatların metin içerisindeki dağılımı, eserin anlam katmanlarının derinleşmesinde ve okur ile metin etkileşiminin zenginleşmesinde önemli rol oynamaktadır. Edatların işlevsel kullanımı, yazarın felsefi ve duygusal içeriği aktarmasında önemli bir edebî araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, "Yaban" romanının edebî ve estetik değerini pekiştiren dilbilimsel unsurlardan biri olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Edat, Görevli kelimeler, Kelime, Yaban, Yakup Kadri Karaosmanoğlu.

* Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, Siirt Millî Eğitim Müdürlüğü, Siirt/Türkiye. E-Posta: ozhanberivan3@gmail.com,
Orcid: <https://orcid.org/0009-0000-0785-519X>.

** Dr. Öğr. Üyesi, Siirt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Siirt/Türkiye.
E-Posta: kerimtuzcu@hotmail.com, Orcid: <https://orcid.org/0009-0008-4525-4377>.

ANALYZING THE PREPOSITIONS IN YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU'S NOVEL “YABAN” IN TERMS OF THEIR FUNCTION AND MEANING

Abstract

Prepositions, which occupy an important position in Turkish vocabulary, are defined as grammatical units that lack a semantic value in their individual use but acquire meaning in the context by interacting with other language elements in the syntactic context. The syntactic and sequential relations that this grammatical unit establishes with other words and phrases in the sentence enrich the layers of meaning of the sentence and assume various functions at the discourse level. In the works of Yakup Kadri Karaosmanoğlu, one of the founding figures of modern Turkish literature, especially in the novel “Yaban”, the use and frequency of prepositions are remarkable. This study employs Zeynep Korkmaz's ten-part typological classification framework to analyse the use of prepositions in this work. Korkmaz's classification has made important methodological contributions to Turkish grammar research. This research is methodologically grounded in the qualitative research paradigm and document analysis technique was employed as a data collection method. As a result of the analysis, it was determined that the prepositions “gibi (like)”, “kadar (up to)”, “ile (with)” and “ki (that)” are used with high frequency in the novel “Yaban”. The distribution of these prepositions in the text plays an important role in deepening the layers of meaning of the work and enriching the interaction between the reader and the text. The functional use of prepositions is a significant literary tool for the author to convey philosophical and emotional content. This linguistic feature can be considered as one of the linguistic elements that reinforce the literary and aesthetic value of the novel “Yaban”.

Keywords: Prepositions, Vocabulary, Function Words, Yaban, Yakup Kadri Karaosmanoğlu.

Giriş

Bir dilin kelimeleri, o dilin temel yapı taşlarını oluşturur ve dilin kullanımında bağlama göre farklı görevler üstlenebilirler. Bu bağlamda, kelimeler anlamlarına ve işlevlerine göre üç ana gruba ayrılmaktadır: anlamlı kelimeler, görevli kelimeler ve hem anlamlı hem de görevli kelimeler (Korkmaz, 2009: 196). Anlamlı kelimeler, bağımsız bir şekilde anlam taşıyan ve cümlede temel anlamı oluşturan kelimelerdir. Görevli kelimeler ise, cümledeki diğer kelimeler arasında ilişki kurarak dilin yapısal işleyişine katkıda bulunur. Hem anlamlı hem de görevli kelimeler isehem anlam taşıyan hem de dilin yapısal düzenine katkı sağlayan özel bir grubu temsil eder. Bu sınıflandırma, dilin işleyişini anlamak ve dilbilgisel analizler yapmak için önemli bir temel sunmaktadır.

Edat, cümledeki kelimeler arasındaki çeşitli ilişkileri ifade etmek için kullanılan bir yardımcı kelime türüdür. Bu kelime türü, kelimeleri birbirine bağlayarak onların mekân, zaman, sebep gibi yönlerden ilişkilerini belirtir. Mesela, “ile”, “gibi”, “için” gibi edatlar, cümledeki anlamı netleştirir ve metnin farklı unsurları arasında bağlantılar kurar. Edatların bu işlevi, metinlerin anlam bütünlüğünü sağlamak açısından hassas bir öneme sahiptir. Ayrıca, edatlar, dilin pragmatik boyutunda da önemli bir rol oynar; konuşmacının niyetini ve cümledeki vurgu noktalarını belirlemede etkili olabilir (Göksel & Kerslake, 2005). Bu nedenle, edatların doğru kullanımı, etkili bir iletişim için vazgeçilmezdir.

Edatlar ve edatların sınıflandırılması, dilbilimciler arasında uzun süredir tartışılan bir konudur. Bu tartışmalar, edatların tanımı ve işlevleri konusunda farklı görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Aydeniz ve Yamaç (2022), edatların sınıflandırılmasında bağlamın ve kullanımın önemine dikkat çekerken, Balcı (2003), edatların dilin yapısal ve anlamsal boyutları üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. Bu farklı yaklaşımlar, edatların dilbilgisel analizlerdeki yerini daha iyi anlamak için önemli bir zemin sunmaktadır. Mesela, bazı dilbilimciler edatları sadece yardımcı kelimeler olarak değerlendirirken, diğerleri bu yapıların dilin anlam katmanlarına olan katkısını da göz önünde bulundurmaktadır (Karaağaç, 2009).

Dil bilgisinin temel yapı taşlarından biri olan edatlar, Türkçenin sözdizimsel ve anlamsal yapısında önemli işlevler üstlenen dilbilgisel birimlerdir. Tek başlarına anlamsal bir değer taşımayan ancak cümle içerisinde diğer sözcüklerle kurduğu ilişkiler neticesinde anlam kazanan bu yapılar, dilin işleyişinde hassas bir role sahiptir. Mesela, “ile” edatı hem bir araç anlamı taşıyabilir (“kalem ile yazmak”) hem de bir

birliktelik anlamı ifade edebilir ("arkadaşı ile geldi"). Bu çok yönlülük, edatların dilin dinamik yapısındaki önemini ortaya koymaktadır (Korkmaz, 2009: 895; Ergin, 2018).

Edatların dil içerisindeki bu özel konumu, birçok dilbilimci tarafından farklı bakış açılarından ele alınmış ve çeşitli sınıflandırma yaklaşımları geliştirilmiştir. Karaağaç (2009: 159), edatları "dilde bağımsız bir şekilde var olamayan, dildeki birimleri bir araya getirerek söz dizimsel yapıları oluşturan dil birimleri" olarak tanımlarken, Doğan (2014: 106), bu yapıları farklı işlevlerinin ortaya çıkışında onun yönettiği unsurlarla olan ilişkilerinin yanı sıra bağımlı olduğu unsurlarla olan ilişkilerinin de etkili olduğu bir yardımcı kelime türü olarak değerlendirmektedir. Bu tanımlar, edatların dilbilgisel ve anlamsal işlevlerini daha iyi anlamak için önemli bir çerçeve sunmaktadır. Ayrıca, edatların tarihsel gelişimi ve farklı dillerdeki kullanımları üzerine yapılan çalışmalar, bu yapıların evrensel dilbilgisel özelliklerini ortaya koymaktadır (Haspelmath, 2017).

Edatların sınıflandırılması, dilbilim alanında süregelen bir tartışma konusudur. Araştırmacılar, edatları hangi kelime gruplarının kapsadığı konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Mesela, Ergin (2000: 349) ve Güneş (1996: 221), bağlaçları, ünlemleri ve soru sözcüklerini de edat başlığı altında değerlendirirken; Banguoğlu (2007: 386) ve Korkmaz (2009: 895) gibi araştırmacılar ise daha dar bir çerçeve çizerek yalnızca kendilerinden önce gelen sözcüklerle ilişki kuran kelimeleri edat olarak kabul etmişlerdir. Bu farklı yaklaşımlar, edatların dilbilgisi içindeki konumunun ve işlevlerinin net bir şekilde tanımlanmasını zorlaştırmaktadır. Bu durum, aynı zamanda edatların diğer sözcük türleriyle olan sınırlarının da belirsizleşmesine yol açmaktadır. Sözcük türleri arasındaki geçişkenlik ve çok işlevlilik gibi dilbilimsel olgular, bu tartışmanın daha da derinleşmesine neden olmaktadır.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Yaban" romanı, Türk edebiyatının önemli eserlerinden biri olmasının yanı sıra, dilbilimsel açıdan da zengin bir inceleme malzemesi sunmaktadır. Kaplan (1992: 247), Karaosmanoğlu'nu "düşünceleri kendisiyle bütünleşen ve gerçeği her şeyden üstün tutan bir yazar" olarak tanımlar. Bu nitelendirme, yazarın dil kullanımındaki özen ve duyarlılığına işaret etmektedir. "Yaban" romanı, içerdiği farklı dilbilgisel yapılar ve sözcük kullanımlarıyla, dilbilimcilere zengin bir araştırma alanı sunmaktadır. Özellikle edat kullanımı açısından incelendiğinde, romanın dönemin dil özelliklerini ve yazarın üslubunu yansıttığı görülmektedir. Bu nedenle, "Yaban" romanı sadece edebî açıdan değil, dilbilimsel açıdan da incelenmeye değer bir eserdir.

Dildeki sözcükler, sözlük anlamlarının yanı sıra, kullanıldıkları bağlama göre de farklı anlamlar kazanabilirler. Edatlar ise, tek başlarına bir anlam taşımayan, yalnızca görevli unsurlar oldukları için, anlamlarını tamamen bulundukları bağlamdan alırlar. Başka bir deyişle, edatlar, ilişki kurdukları kelimeye anlam katarlar. Bu nedenle, edatların incelenmesi, bağlam dikkate alınmadan yapılamaz. Edatların bu anlam değişkenliği, dilbilimciler tarafından uzun süredir ele alınan bir konudur. Hacıeminoğlu (1992), "Türk Dilinde Edatlar" adlı çalışmada edatları ayrıntılı bir şekilde incelemiş ve onların anlam özelliklerini ortaya koymuştur. Efendioğlu (2007), "Edatların Sınıflandırılması" adlı eserinde edat türlerinin sınıflandırılmasını ele alarak farklı edat gruplarının özelliklerini ve işlevlerini açıklamıştır. Taş (2020) ise, "Edatların Metin Bağlamında İncelenmesi" başlıklı makalesinde, Faruk Nafiz Çamlıbel'in şiirlerindeki edat kullanımını metin bağlamı içerisinde analiz etmiştir. Bu çalışmalar, edatların dil içindeki karmaşık ve dinamik yapısını anlamak için önemli katkılar sağlamıştır.

Bu çalışmada, "Yaban" romanındaki edatlar, Zeynep Korkmaz'ın (2009: 905) geliştirdiği kapsamlı sınıflandırma sistemi kullanılarak incelenmiştir. Korkmaz'ın sistemi, edatları on farklı alan altında toplamaktadır: aitlik ve ilişki, beraberlik ve araç, denklik ve benzetme, belirtme ve başkalık, miktar ve derece, uygunluk ve nispet, neden ve amaç, karşılık ve zıtlık, yön gösterme ve zaman ilişkisi. Bu sınıflandırma, edatların işlevsel özelliklerini dikkate alarak, onları anlamsal ve sözdizimsel rollerine göre gruplandırmaktadır. Bu sayede, "Yaban" romanındaki edatların kullanım biçimleri ve dağılımları, daha sistematik ve ayrıntılı bir şekilde tahlil edilebilmektedir. Bu inceleme, romanın dil özelliklerini ve yazarın üslubunu daha derinlemesine anlamak için önemli veriler sunmaktadır.

Araştırmanın amacı ve önemi

Araştırmanın amacı, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Yaban" romanında kullanılan edatların görev ve anlam özelliklerini tespit etmek, bu edatların metin içerisindeki işlevlerini belirlemek ve yazarın edat kullanımındaki üslup özelliklerini ortaya koymaktır. Bu inceleme hem dilbilgisel açıdan edatların işlevsel özelliklerinin anlaşılmasına katkı sağlayacak hem de edebî metinlerdeki dilsel yapıların çözümlenmesine yönelik metodolojik bir bakış açısı sunacaktır.

Yöntem

Bu araştırma, nitel araştırma çerçevesinde doküman inceleme yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Nitel araştırma, sosyal bilimlerde derinlemesine ve ayrıntılı bilgi elde etmeyi amaçlayan bir yaklaşımdır. Bu bağlamda, araştırmamızda doküman inceleme yöntemi tercih edilmiştir. Yıldırım ve Şimşek'e (2018) göre doküman inceleme yöntemi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin sistematik bir şekilde tahlil edilmesini kapsamaktadır. Bu yöntem, özellikle edebî metinlerin incelenmesinde sıklıkla tercih edilmektedir. Edebî metinler, yazarların duygu, düşünce ve gözlemlerini yansıttığı zengin içeriklere sahip olduğundan, doküman inceleme yöntemi bu tür metinlerin derinlemesine tahlil edilmesinde oldukça etkilidir.

Creswell ve Creswell (2018), doküman inceleme yönteminin güvenilir ve sistematik bir veri analizi sağladığını, özellikle metinsel verilerin derinlemesine incelenmesinde etkili bir araç olduğunu belirtmektedir. Bu yöntemin güvenilirliği, verilerin sistematik bir şekilde toplanması ve analiz edilmesi sürecinde ortaya çıkmaktadır. Metinsel verilerin derinlemesine incelenmesi, araştırmacının metin içerisindeki temaları, motifleri ve anlamları ortaya çıkarmasına olanak tanır. Bu bağlamda, çalışmamızda Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Yaban" romanı, doküman inceleme yöntemi kullanılarak teferruatlı bir şekilde tahlil edilmiştir.

Elde edilen veriler, Zeynep Korkmaz'ın (2009) edatların cümledeki görevlerine yönelik geliştirdiği on başlıklı sınıflandırma sistemi temel alınarak bölümlendirilmiştir. Bu sınıflandırma sistemi, edatların cümledeki işlevlerini ve anlamlarını ayrıntılı bir şekilde ortaya koymaktadır. Korkmaz'ın sınıflandırma sistemi, edatların dilbilgisel ve anlamsal işlevlerini belirlemekte önemli bir araçtır. Bu sınıflandırma sistemi, Bowen'in (2009) önerdiği tematik inceleme yaklaşımıyla uyumlu bir şekilde uygulanmıştır. Bowen'in tematik inceleme yaklaşımı, verilerin belirli temalar etrafında toplanmasını ve analiz edilmesini sağlar. Bu yaklaşım, araştırmacının verilerdeki ana temaları ve alt temaları belirlemesine yardımcı olur. Bu sayede, "Yaban" romanındaki edatların işlevleri ve anlamları ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve sınıflandırılmıştır.

Bulgular

1. “Aitlik” ve “İlgili Olma” İlişkisi Kuranlar

Tablo 1: Aitlik ve İlgili Olma İlişkisi Kuran Edatların Romanda Kullanım Sıklığı.

Edat	Kullanım Sıklığı
Ait	6
Dair	8
İlişkin	0
Üzerine	20
Toplam	34

Ateşin içinden henüz çıkmış olan Mehmet Ali bile artık bunları geçmiş zamana *ait* bir masal gibi dinliyordu. (s. 24)

Eğer, bir hıyanet eli, bir silgi lastiği alıp kurşun kalemiyle çizilmiş bu eğri büğrü satırlar üstünden geçecek olursa gelecek kuşaklar kendi memleketlerine **ait** birçok acı gerçeklere ermek vasıtasından mahrum kalacaktır. (s. 121)

Bekir Çavuş'un başka memleketlere **dair**, bu basit hikayeleri muhayyilemi tatlı tatlı okşamaktan geri kalmaz. (s. 28)

Şeyh ne diyor; bütün bu dünya işlerine **dair**? (s. 94)

Bir cehennemin, bir mahşerin hemen arkasında bulunduğumuza **dair** ortada hiçbir belirti yoktur. (s. 127)

Ben, Hasan'a **dair** bir bilgi almak için bizim köylülerden ümidimi kesip, onlara koşuyorum. (s. 139)

Bahis, harp **üzerine** ve onun akıbetlerine dair. (s. 24)

Dişsiz ihtiyar teke, bu sözüm **üzerine**, insana hayret veren bir çeviklikle yerinden fırladı. (s. 38)

Varlığımız onun **üzerine** dayanmaktadır. (s. 156)

2. "Benzerlik, Tıpkılık ve Denklik" İlişkisi Kuranlar

Tablo 2: Benzerlik, Tıpkılık ve Denklik İlişkisi Kuran Edatların Romanda Kullanım Sıklığı.

Edat	Kullanım Sıklığı
Gibi	300
Denli	0
Misal	1
Üzere	14
Toplam	315

Dee, sizin **gibi** yabanın biriydi, dedi. (s. 18)

Gel beyim, seni bizim köye götüreyim, dediği vakit, bu köyü, kafamın içinde olduğu **gibi** görmüştüm. (s. 19)

Bu **gibi** iddialarımı yalnız Mehmet Ali tasdik eder görünür. (s. 24)

Buz **gibi** zeytinyağı. (s. 28)

Altın başı ufukta bir çobanyıldızı **gibi** parıldamağa başladı. (s. 100)

Romanda "denli" edatı herhangi bir cümlede kullanılmamıştır.

Gerçekten, Schopenhauer'in bekarlık nazariyesi lehine bu çocuktan daha canlı bir **misal** bulunamaz. (s. 68)

3. Belirtme Yoluyla "Başkalık" İlişkisi Kuranlar

Tablo 3. Başkalık İlişkisi Kuran Edatların Romanda Kullanım Sıklığı.

Edat	Kullanım Sıklığı
Başka	57
Gayri	10
Toplam	67

Bu Anadolu Ülis'inin karısı ise, çoktan bir **başka** adama varmıştır. (s. 105)

Bütün Türk aleminin bundan **başka** yöneleceği bir nokta var mı? (s. 108)

Bir **başka** grup Hasan'ın davasının etrafını çevirdi. (s. 128)

Orayı gördükten sonra ben, **gayri** dünyanın hiçbir tarafına metelik vermem. (s. 28)

Bilmem beyim; o kadarını **gayri** bilmem. (s. 36)

Boğazımdan sudan **gayri** bir şey geçmiyor, diyor. (s. 108)

4. “Beraberlik” veya “Araç” İlişkisi Kuranlar

Tablo 4: Beraberlik veya Araç İlişkisi Kuran Edatların Romanda Kullanım Sıklığı.

Edat	Kullanım Sıklığı
İle	71
Birlikte	7
Beraber	38
Yanı sıra	1
Toplam	117

Sonradan benim ne o ne de şu olmadığım, benim bir hiçten ibaret olduğum anlaşılınca irkinti **ile** buruşan alınlar yerine hayretle açılan gözler ve sinsî bir istihza **ile** bükülen dudaklar görmeğe başladım. (s. 21)

Geniş ve sürekli bir gülümseme **ile** sırttı. (s. 33)

Racine'lerin, Voltaire'lerin Fransızları; Bacon'ların, Shakespeare'lerin İngilizleri; ve hünarlı İtalyalılar ve yıldırım zaptetmişlerin çocukları hep, kendilerine mahsus kılık, kıyafetleri, renkleri, konuşma ve gülüşmeleriyle benim önümden geçtiler. (s. 19)

Köyün mezbelesinde, köpek enikleriyle insan yavruları birbirine karışmış, oynuyorlar. (s. 27)

Bazı, havanın iyi gittiği günler **birlikte** dolaşırız. (s. 74)

Sonra **birlikte**, bizi kurtaracak olan çareleri araştırıyoruz (s. 139)

Bununla **beraber**, onun iki üç yıl hep bu köyde oturduğunu ve son felaket gününe kadar burada kaldığını söyleyen de kendileri idi. (s. 17)

Ben de bunlarla **beraber**, aynı sessizlik içinde yere iniyorum. (s. 21)

Muhtar, onlarla **beraber** ensesini kaşıya kaşıya ve önüne bakarak uzaklaşıyor. (s. 32)

Emine de **yanı sıra** gidiyordu. (s. 106)

5. “Miktar” ve “Derece” İlişkisi Kuranlar

Tablo 5: Miktar ve Derecelendirme İlişkisi Kuran Edatların Romanda Kullanım Sıklığı.

Edat	Kullanım Sıklığı
Kadar	259
Toplam	259

Hiçbir intihar bu **kadar** şuurlu, bu **kadar** iradeli, bu **kadar** sürekli ve çetin olmamıştır. (s. 18)

Şüphesiz, kökleri benim erişemeyeceğim derecede uzaklarda bir nevi gizli ve şeytani zekanın bir sızıntısı olan bu ışık **kadar** beni rahatsız eden bir şey hatırlamıyorum. (s. 20)

Fakat bu meydanlık o **kadar** kalabalık, o **kadar** kalabalık ki, ikide bir, hep yan yana durduğumuz, yan yana yürüdüğümüz halde birbirimizi kaybediyoruz ve tekrar buluşmak için çekmediğimiz zahmet kalmıyor. (s. 95)

6. "Uygunluk, Denklik ve Nispet" İlişkisi Kuranlar

Tablo 6: Uygunluk, Denklik ve Nispet İlişkisi Kuran Edatların Romanda Kullanım Sıklığı.

Edat	Kullanım Sıklığı
Göre	23
Nazaran	0
Oranla	0
Üzere	14
Toplam	37

Bir bakıma **göre** hiç gülmediğine hükmediyorum. (s. 89)

Uçaklar, belirli bir yönde gidiyorlar ve gittikçe küçüldüklerine **göre** bizim bulunduğumuz noktanın öbür yakasına geçtikleri tahmin edilebilir. (s. 111)

İşittiğime **göre**, düşman hayvanları, Salih Ağa'nın saman ve arpalarını yiye yiye hala bitirememişler. (s. 122)

Onlar **nazarında**, ben yalıtız sevimsiz bir misafir, bir şımarık sığıntı değil, aynı zamanda uğursuzun biriyim. (s. 115)

Onun **nazarında** halledilmez bir mesele oldum. (s. 121)

Daha otuz beşimize basmadan her şeyin bittiğini, işin tamam olduğunu; aşkın, arzunun, ümit ve ihtirasın artık bir daha uyanmamak **üzere** sönüp gittiğini kendi kendimize itiraf etmek... (s. 19)

Geriye dönmek **üzere** iken hatırıma eşeğim geldi. (s. 139)

Biraz önce kurnandan çadırı kurulmak **üzere** idi, sonra vazgeçip toplamağa başladılar. (s. 140)

7. "Hedef ve Sebep" İlişkisi Kuranlar

Tablo 7: Hedef ve Sebep İlişkisi Kuran Edatların Romanda Kullanım Sıklığı.

Edat	Kullanım Sıklığı
İçin	113
Diye	90
Dolayı	0
Ötrü	10
Üzere	14
Binaen	0
Cihetle	0
Hasebiyle	0
Toplam	227

Dünyadan elini eteğini çekmiş bir kimse **için** Anadolu'nun bu ücra köşesinden daha uygun neresi bulunabilir? (s. 19)

Onu yerinden kımıldatmak **için** devam ediyorum. (s. 23)

Bu zahmet, bu meşakkat ne **için**? Diyorum. (s. 46)

Demek ki, korunmak **için** yalnız evlerine kapanmakla yetinmişler. (s. 119)

Sonra, bu yeni, sallanıp durmasın **diye**, ucundan bükerek cebime soktum. (s. 19)

Ta ki, kendi kanımdan, kendi canımdan bu küçük insan cemiyetinin içine karışayım, onunla haşır neşir olayım, onda kimsesizliğimi unutayım **diye**. . . (s. 20)

Ta ki, vatanın karanlık göğsünde parlayan bu iki yıldız hakkında, bana onları canlandıracak bilgi versin **diye**. (s. 73)

Şimdi, artık bir daha dönmek **üzere** gidebilirim. (s. 133)

8. Karşılık, Karşıtlık ve Zıtlık İlişkisi Kuranlar

Tablo 8: Karşılık, Karşıtlık ve Zıtlık İlişkisi Kuran Edatların Romanda Kullanım Sıklığı.

Edat	Kullanım Sıklığı
Karşı	37
Karşılık	0
Mukabil	0
Rağmen	13
Karşın	0
Toplam	49

Şimdiden, içimde ona **karşı** bir güceniklik peyda oluyor. (s. 22)

Bana **karşı**, her ne zaman öfke duyarsa böyle sessiz, önüne bakar. (s. 37)

İşte, Emine ile göz göze gelişimizde onun tarafından bana **karşı** belirlemeye başladığını sezdiğim yeni duyguların her bir belirtisi, benim için bunlardaki paha biçilmez değeri taşımaktadır. (s. 125)

Çoğu biçimsiz, bücür, yusuvarlak veya lüzumundan fazla iri olmakla beraber aralarında kat kat kumaş yığınlarına **rağmen**, insana narin, körpe ve tombul hissini veren vücutlar da yok değil. (s. 29)

Aramızdaki bütün anlaşmazlıklara **rağmen** yeryüzünde, o benim tek dostumdu. (s. 43)

Köyün havasındaki tehlike korkusuna, köylülerin yüzündeki şaşkınlık ve ürküntüye **rağmen** sevinçten yüreğim ağzıma geldi. (s. 128)

9. Yön Gösterme İlişkisi Kuranlar

Tablo 9: Yön Gösterme İlişkisi Kuran Edatların Romanda Kullanım Sıklığı.

Edat	Kullanım Sıklığı
Aşağı	5
Kadar	90
Değin	0
Doğru	50
Toplam	145

Belden **aşağı** inen, kasıktan bağlı ve bileklerinden büzmeli bir şalvar yaptırırdım. (s. 79)

Derken bazısı baş **aşağı** incek gibi olunca, gene hepsi bir ağızdan. (s. 114)

O beni her yerde, her dakika izliyor, tek kurtuluş deliğim olan odama **kadar** sokuluyor. (s. 21)

Bursa'ya **kadar** gelmiş. (s. 33)

Bir gün, köyüne **kadar** gittim. (s. 38)

Başka bir gün muhtar da Süleyman'ın kapısına **kadar** gitmiş. (s. 45)

Yarı belinden öte, arabadan sarkmış, köye **doğru** uzanıyor. (s. 22)

Dünkü neferimin hüviyetinde müşahede ettiğim bu geriye **doğru** gelişme, ilk zamanlar, beni çok hayrete düşürüyordu. (s. 24)

Mehmet Ali, bana **doğru** eğildi, elimi öptü. (s. 43)

Çoktan, benim bütün merak ve ilgim Süleyman'a **doğru** gitti. (s. 44)

10. Öncelik, Sonralık ve Zaman İlişkisi Kuranlar

Tablo 10: Öncelik, Sonralık ve Zaman İlişkisi Kuran Edatların Romanda Kullanım Sıklığı.

Edat	Kullanım Sıklığı
Önce	29
Evvel	4
Sonra	153
Beri	47
İtibaren	8
Başlayarak	1
Toplam	242

Bana biraz **önce** olduğundan daha sevimli, daha munis geliyor ve içimdeki subay uyanıyor. (s. 42)

Sivrihisar'a tayin edilmezden **önce** Kalecik'teydim. (s. 58)

Biraz **evvel** ayak seslerini duyduğum kimse, hissediyorum ki, yaklaşıyor. (s. 69)

Demin kendisiyle göz göze geldiğimiz genç kapıdan girdi, bana doğru yürüdü ve biraz **evvel** işittiğim Türkçe ile. (s. 118)

Ben, el ayak çekildikten **sonra** odamın kapısını sürmeleyip kitaplarımla baş başa kalmak saatini dört gözle beklerim. (s. 21)

Sakın köye girdikten **sonra** beni büsbütün unutmasın! Şimdiden, içimde ona karşı bir güceniklik peyda oluyor. (s. 22)

Mehmet Ali gittiği günden **beri** Zeynep Kadının ağzını bıçak açmıyor. (s. 44)

İşte, o vakitten **beri** Süleyman'ı yanımdan ayırmıyorum. (s. 75)

Ben, bu dakikadan **itibaren** iradesi başkalarının iradesine tabi bir adamdım. (s. 22)

Bu akşamdan **itibaren** tek kolumla her işimi kendim göreceğim. (s. 85)

Buraya geldiğim günden beri beni işgal eden en önemli, en büyük şey, Mehmet Ali'nin evindekilerden **başlayarak**, köylüleri kendime alıştırmak, ısındırmak olmuştur. (s. 31)

11. "Tahmin, Şüphe, Pekiştirme ve Aşırılık" İlişkisi Kuranlar

Tablo 11: Tahmin, Şüphe, Pekiştirme ve Aşırılık İlişkisi Kuran Edatların Romanda Kullanım Sıklığı.

Edat	Kullanım Sıklığı
ki	152
Toplam	152

“Ki” eki Türkçede genel anlamda sıfat yapması, ilgi zamiri olması ve bağlaç olarak kullanılmasıyla bilinmektedir. Fakat Türkçede Farsçadan geçen ve verilen görevler dışında kullanılan bir ki edatı bulunmaktadır. Orta Türkçede cümleye “tahmin ve şüphe” anlamı katan “erki” edatındaki -r sesinin düşüp öne e- sesinin eklenmesi ile kelime erki’ den ki ’ye doğru bir değişim göstermiştir (Korkmaz, 2009: 917). Ayrıca diğer edatlardan farklı olarak ki edatı çekimli fiil ya da çekimli fiillerin soru hâlinde sonra gelmektedir.

Biliyordum **ki**, toprak katı ve tabiat zalimdir ve insan cinsi bozuk bir hayvandan başka bir şey değildir; biliyordum **ki**, insan hayvanların en kötüsü, en bayağısı ve en az sevimli olanıdır. (s. 19)

Çıplak tabanlarını sizin yüzünüze doğru uzatıyor ve hareketsiz duruyorsa, emin olunuz **ki**, yeni gasp ettiği bir lokmanın hazım devresini geçirmektedir. (s. 26)

Fakat bütün mevcudiyetimle hissediyorum **ki**, saklandığı ağacın arkasından bana bakıyor. (s. 35)

Dördüncü defadır **ki** sana buralarda rast geliyorum. (s. 62)

O kadar yok olur **ki**, bunun içinde, siz kendinizi, çoktan ademe inmiş bir gölge farz edersiniz. (s. 67)

Sonuç

Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun *Yaban* adlı romanında kullanılan edatların görev ve anlam özelliklerini konu alan bu inceleme, Zeynep Korkmaz’ın geliştirdiği on bölümlü tipolojik sınıflandırma çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma, edatların dil içindeki işlevlerini anlamaya yönelik kapsamlı bir analiz sunmuş ve romanın dilsel yapısının derinlemesine incelenmesine imkân tanımıştır. Bununla birlikte, diğer çalışmalardan elde edilen bulgularla karşılaştırılarak edatların Türkçe dilbilgisi ve edebî eserlerdeki işlevleri daha geniş bir bağlamda değerlendirilmiştir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun *Yaban* romanında toplam 40.753 sözcük içerisinde 1.844 edat tespit edilmiştir. Bu oran, eserde edatların önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. En sık kullanılan edatlar arasında "gibi" (300), "kadar" (259), "ile" (71) ve "ki" (152) yer almaktadır. Bu edatlar, benzerlik, miktar, beraberlik ve tahmin gibi çeşitli anlamsal ilişkiler kurarak cümlelerin anlamını zenginleştirmektedir. Mesela, "gibi" edatı benzerlik ve karşılaştırma amacıyla, "kadar" miktar ve derece bildirme amacıyla, "ile" beraberlik ve araç anlamında, "ki" ise tahmin, şüphe ve pekiştirme görevleriyle kullanılmıştır.

Benzer şekilde, Aydeniz ve Yamaç (2022) tarafından yapılan çalışmada, Mustafa Kutlu’nun *Mavi Kuş* adlı hikâyesinde edatların metin bağlamında kazandığı anlam ve görevler incelenmiştir. Bu çalışmada, edatların cümle içinde anlam kazandığı ve bağlama, çekim ve ünlem edatlarının metin bağlamında değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Özellikle "ile", "gibi", "diye", "kadar" ve "mi" gibi edatların kullanım sıklığı ve işlevleri ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Bu bulgular, *Yaban* romanındaki edat kullanımının Türkçe dilbilgisi açısından önemli bir örnek teşkil ettiğini göstermektedir.

Edatların sınıflandırılması konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Hacıeminoğlu (1992), edatları yapı bakımından beş gruba ayırırken, Efendioğlu (2007) ise görev yönüyle üç sınıfa ayırmıştır: ünlem edatları, bağlama edatları ve çekim edatları. *Yaban* romanında bu sınıflandırmalara uygun olarak çeşitli edatların kullanıldığı görülmüştür. Mesela, "gibi" benzerlik edatı olarak, "ile" vasıta edatı olarak, "kadar" miktar edatı olarak işlev görmektedir. Ayrıca, "ki" gibi bağlama edatlarının cümleler arasında anlam ilişkisi kurduğu tespit edilmiştir.

İpek (2022) tarafından yapılan çalışmada, Türk lehçelerinde kullanılan pekiştirme edatlarının kökenleri ve işlevleri ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bu çalışmada, pekiştirme edatlarının dilin zenginleşmesine katkı sağladığı ve farklı dönemlerde yeni edatların ortaya çıktığı belirtilmiştir. Mesela, Eski Türkçe döneminde kullanılan "ma" edatının yerini "de" edatına bırakması, edatların tarihsel süreçteki değişkenliğini göstermektedir. *Yaban* romanında da "de" edatının sıkça kullanıldığı ve cümleye pekiştirme anlamı kattığı görülmüştür.

Edatların anlam ve görevleri, içinde bulundukları metin bağlamında değerlendirilmelidir. Taş (2020), Faruk Nafiz Çamlıbel'in şiirlerinde edatların metin bağlamında kazandığı anlamları incelemiş ve edatların cümle içindeki işlevlerinin geçici olduğunu vurgulamıştır. Benzer şekilde, *Yaban* romanında edatların neden-sonuç, amaç, zaman, birliktelik, karşıtlık, yön, tahmin, benzerlik, miktar ve aitlik gibi çok çeşitli anlamsal ilişkiler kurduğu tespit edilmiştir. Bu durum, edatların metin bağlamında incelenmesinin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Aydeniz ve Yamaç (2022), edatların Türkçe öğretiminde önemli bir yer tuttuğunu ve bu konunun ders kitaplarında daha geniş bir şekilde ele alınması gerektiğini belirtmiştir. Özellikle ortaokul Türkçe derslerinde edat, bağlaç ve ünlem konularının somutlaştırıldığı etkinliklere yer verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. *Yaban* romanındaki edatların işlevsel kullanımı, bu tür etkinlikler için zengin bir kaynak oluşturabilir.

Bu çalışma, *Yaban* romanındaki edat kullanımının yalnızca dilbilgisel bir tahlilini sunmakla kalmamış, aynı zamanda yazarın üslubuna ve romanın edebî değerine de ışık tutmuştur. Edatların bu şekilde incelenmesi hem dilbilim alanına hem de edebiyat araştırmalarına metodolojik açıdan katkı sağlamaktadır. Ayrıca, bu çalışma, diğer edebî eserlerdeki edat kullanımının incelenmesi için de bir model oluşturabilir. Bu tür çalışmalar, edebî metinlerin dilsel yapılarının daha iyi anlaşılmasına ve edatların edebî eserlerdeki işlevlerinin daha derinlemesine kavranmasına imkân tanır. Bu bağlamda, edatların dilin işleyişindeki etkin ve hassas rolü, edebî eserlerin dilsel zenginliğini ve anlatım gücünü artıran önemli bir unsur olarak değerlendirilebilir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Beyanı

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. Etik Kurul izni ile ilgili; bu makalenin konusunu oluşturan çalışmanın yazarı ve hakemleri, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmişlerdir.

Yazarların Katkı Oranları Beyanı

Yazarlar, çalışmanın tasarlanması; veri toplanması; veri analizi; makalenin yazımı; makalenin gönderimi ve revizyonu aşmalarında Berivan Özhan (%50) ve Kerim Tuzcu (%50) oranında katkı sunmuşlardır.

Kaynakça

- Aydeniz, S. & Yamaç, A. E. (2022). Mustafa Kutlu'nun "Mavi Kuş" hikâyesindeki edatlar ve edatların Türkçe öğretim programındaki yeri. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 7(1), 249-263.
- Balcı, T. (2003). Edat bağlamında sözcük türlerine yeni bir yaklaşım. *Dil Dergisi*, (122), 7-16.
- Banguoğlu, T. (2007). *Türkçenin grameri*. TDK Yayınları.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative Research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.
- Creswell, J. W. & Creswell, J. D. (2018). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Sage Publications.
- Doğan, N. (2014). Çok işlevlilik açısından Türkçe edatların söz dizimsel ve anlam bilimsel yapısı. *Dil Araştırmaları*, 15(15), 105-119.
- Efendioğlu, S. (2007). Edatların sınıflandırılması. *Erciyes Dergisi*, 30(353), 27-29.
- Ergin, M. (2000). *Türk dil bilgisi*. Bayrak Basım/Yayım.

- Göksel, A., & Kerslake, C. (2005). *Turkish: a comprehensive grammar*. Routledge.
- Güneş, S. (1996). *Türk dili bilgisi*. Çağlayan Kitabevi.
- Hacıeminoğlu, N. (1992). *Türk dilinde edatlar*. Milli Eğitim Basımevi.
- Haspelmath, M. (2017). *The world atlas of language structures*. Oxford University Press.
- İpek, B. (2018). Türkçede pekiştirme edatları. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6 (13), 479-511.
<https://doi.org/10.33692/avrasyad.510260>
- Kaplan, M. (1992). *Cumhuriyet devri Türk edebiyatı*. Dergâh Yayınları.
- Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin dil bilgisi*. Akçağ Yayınları.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (2004). *Yaban*. İletişim Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2007). *Grammer terimleri sözlüğü*. TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi grameri (şekil bilgisi)*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Taş, İ. (2020). Edatların metin bağlamında incelenmesi: Faruk Nafiz Çamlıbel şiirleri örneği. *trk dergisi*, 1(1), 59-86.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.